

Корпалюк Віталіна

АРИСТОКРАТИЧНИЙ ШЛЮБ У ХІХ СТ.: МІЖ СВОБОДОЮ ТА СУСПІЛЬНИМИ НОРМАМИ

Розвідка присвячена шлюбним відносинам у польському аристократичному середовищі, що зазнавали змін під впливом модернізаційних процесів. На прикладі роду Потоцьких показано стосунки між подружжям, в яких жінка намагалася виявляти особисту свободу.

Ключові слова: шлюб, сім'я, Потоцькі, модернізація, емансипація.
Intelligence is devoted to marriage relations in the Polish aristocratic environment under the influence of modernization processes. The example of the Potocki family shows the relationship between spouses, in which a woman tried to show personal freedom.

Keywords: marriage, family, Potocki, modernization, emancipation.

Родина – складний соціальний феномен, що вивчається соціологами, психологами, медиками, а з другої половини ХХ ст. й істориками. Сьогодні дослідники історії родини звертаються до багатьох питань, що дозволяють розкрити її функціонування, трансформацію, місце в соціальній структурі тощо. У центрі нашої уваги постає приватне життя, за куліси якого не так легко зазирнути історичу. Історіографічний аналіз. однак певне значення мають публікації, що висвітлюють окремі аспекти суспільної діяльності польської аристократії.

Серед таких варто відзначити праці І. Ціборовської-Римарович, І. Кривошеї й В. Кривошеї, Т. Чубіної, С. Монке та інших.

У їхніх працях розглянуто адаптацію польської еліти до нових суспільно-політичних умов, намагання зберегти за собою не лише майно, але і право впливу на самоврядні процеси у регіоні.

Метою даної розвідки є дослідження позашлюбних стосунків польських аристократів на прикладі роду Потоцьких.

Чоловіки, голови родин, та ті, хто лише мав ним стати, не підлягали таким суворим нормам моралі, як жінки. Від них вимагали дбати про дім, про рід і його фінансове забезпечення. Якщо усі ці вимоги старанно виконувалися, то наявність коханок та відсутність вірності у шлюбі сприймалися громадою, в більшості випадків, як норма. Жінка користувалася широкою свободою і незалежністю, майже не поступаючись повнотою своїх громадянських прав чоловікам. В основі подружнього зв'язку лежав договір, скріплений звичаєвими публічними практиками – заручинами й весіллям, у той час вінчання як Таїнство часто відходило на другий план, тобто домінувала світська модель шлюбу. А це надавало можливість розірвати подружній зв'язок, якщо він не справджував очікувань обох партнерів, що сприймалося як розірвання контракту. У зв'язку з низькою соціальною рухливістю населення вибір подружжя відбувався у своєму територіальному і соціальному колі. Більшість шлюбів укладались між вихідцями з однієї губернії або сусідніх

районів. Ця риса є характерною для поляків в українських землях. Польська аристократія, поєднана мережею сусідських зв'язків, виступала середовищем, де виникали потенційні шлюбні відносини. Процес розірвання шлюбу був досить довгим і копітким, а також достатньо коштовним. Наведемо декілька прикладів, що яскраво ілюструють моральний клімат у ХІХ ст. Наприклад, розлучення Станіслава Потоцького та Юзефіни Амалії Потоцької розтягнулося у часі на п'ять років та обійшлося Станіславу в круглу суму: пані Потоцька отримала в довічне користування Дашівський маєток і 7 тис. селян-кріпаків. Не менш складним, тривалим і затратним був шлюборозлучний процес Софії Вітт із Йозефом Вітте [1].

Емансипація жінок, зміни у традиційній системі сімейної ієрархії, поширення моди на розкутість, орієнтація на поведінку імператорського двору спричинили зниження рівня суспільної вимогливості до подружньої зради, яка на початок ХІХ ст. набирала характеру масового психозу. Попри регулювання звичаєвим правом і церквою стосунків між чоловіком і жінкою, за яким більшою ініціативою користувався чоловік, зрада ставала звичним явищем і серед жінок. На хвилі зростання популярності вільних інтимних стосунків збільшувалася кількість розлучень.

Зважаючи на такі перешкоди на шляху до отримання розлучення, для більшості незаможної та середньозаможної шляхти більш вигідним ставало, попри юридичне збереження шлюбу, фактичне життя подружжя нарізно. Пізніше Станіслав для Софії збудував в Умані парк, який має назву «Софіївка». Та навіть такий щедрий подарунок не врятував його від зради: Софія закрутила голову його сину Юрію, своєму пасинку. На тлі невтішних новин із Польщі та новини про зраду Станіслав почав хворіти, врешті – помер [3, 264–266].

Молодший син Станіслава – Мечислав також був нещасливий у шлюбі. Його першою дружиною була Дельфінія Комар, яка була «чертовски» приваблива і велелюбна. Вона двічі народила йому дітей-калік. Зради дружини довели Мечислава до рукоприкладства. Сам Мечислав, будучи в 1829 р. в Одесі, закрутив любовну інтрижку із заміжною красунею Меллер-Закомельське і втік з нею в Тульчин. Микола І наказав останню відправити в монастир у Херсоні, а Мечислава вислати до Воронежа. У тому ж році Мечислав поїхав до Франції. Під час польського повстання 1831 р. він був у Франції, але ніяких відносин з повстанцями начебто не мав. Незабаром він був змушений повернутися в Тульчин. Йому вдалося розлучитися з Дельфінією (1843), він призначив їй пенсію в 100 тис. франків. Пізніше вона стала музою Шопена. Мечислав у своєму палаці завів цілий гарем з місцевих дівчат, за розповідями, вони ніби утримувалися в підвалі, де була обладнана в'язниця. Після того, як вони йому набридали, їх наче топили в ставку парку «Хороше». У 1836 р. вони спробували знову зійтися, Дельфіна навіть приїжджала в Тульчин,

потім надовго виїхала в Петербург, де в неї закохався молодший брат Імператора, Великий Князь Михайло. У столиці вона навіть допомагала чоловікові врегулювати свої справи. Однак примирення не вийшло і Дельфіна поїхала в Італію, де її красою захоплювався польський поет Юліуш Словацький [2].

У лютому 1844 р. він одружився вдруге на Емілії Свейковській, яка народила сина Миколу Щенсни, за що Мечислав обіцяв їй мільйон злотих. Однак історія повторилася – дружина нібито зраджувала йому з доктором Леруа. За іншою версією, після року спільного життя вона не витримала його жорстокості та скупості [2].

Отже, шлюб, виступаючи фундаментом суспільства, бувши запорукою матеріального добробуту та неперервності польських аристократичних сімей, під впливом модернізаційних процесів, одним із виявів яких став початок емансипації жінок, подав ознаки внутрішньої слабкості. Претензії аристократок на внутрішню свободу гальмувалися досить суворими суспільними запобіжниками, що зумовлювало поширення позашлюбних відносин, що навряд чи робило їхніх учасників щасливішими.

Список використаних джерел і літератури:

1. Ніколаєнко О. Твердиня польськості: національна місія жінки у польській родині Наддніпрянщини на межі XIX–XX ст. URL: <http://uamoderna.com/md/nikolaenko-polish-women> .
2. Полинцев М. Владарки «Тульчинського двору». URL: <http://ukrainaincognita.com/vinnytska-oblast/tulchynskiy-raion/tulchyn/vydatni-zhinky-vinnychchyny> .
3. Чубіна Т. Рід Потоцьких в Україні (тульчинська лінія): суспільно-політичні та культурологічні аспекти: дис. ... д-ра. іст. наук: 07.00.01. історія України. Донецьк, 2008. 633 с.

Шабранська Вікторія

ЖІНКИ В УКРАЇНСЬКІЙ ЖУРНАЛІСТИЦІ (1905 - 1920 рр.)

У доповіді представлено становище жінки в журналістській галузі на початку XX століття. Питання участі жінок та їхній внесок розвиток преси в Україні є доволі маловивчене в вітчизняній історії журналістики. У роботі вперше були зібрані та проаналізовані усі жіночі статті, що займались журналістською діяльністю в означений часовий період, і не лише саме жіночими виданнями, а також і загальними друкованими органами. Адже XX сторіччя стало новою епохою не тільки в розвитку українського суспільства, а й в становленні журналістської сфери. На українських теренах широкого поширення почав набирати жіночий рух. Тепер жінки хотіли спробувати свої сили у всіх сферах, а не лише у «традиційно жіночих». Так в українській пресі з'являються перші